

Wojciech Kowalski*

orcid.org/0000-0001-6532-9796

Prawo do fotografowania zabytków jako forma korzystania z prawa do dziedzictwa kulturowego. Zakres swobody i ograniczenia

Right to Photograph Monuments as a Form of Exercising the Right to Cultural Heritage: Scope of Freedom and Constraints

Słowa kluczowe: prawo do dziedzictwa, prawo do fotografowania, zabytek, własność, autorskie prawa majątkowe

Keywords: right to heritage, right to photograph, monument, property, copyright

Wprowadzenie

W świetle postanowień zapisanych w instrumentach prawa międzynarodowego nie ulega dzisiaj wątpliwości, że nieodłącznym elementem szerokiej kategorii praw człowieka jest ogólnie pojęte prawo do dziedzictwa, w języku angielskim określane identycznie, jako „right to heritage”¹. W sposób nieco bardziej precyzyjny i wyraźnie jednoznaczny zapisano to prawo np. w Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (Council of Europe Treaty No. 199) z roku 2005². W art. 4 tego dokumentu czytamy, że „każdy, indywidualnie lub kolektywnie, ma prawo do korzystania z dziedzictwa kulturowego i przyczyniania się do jego wzbogacenia”³. Jak widać z tego zapisu, prawo do dziedzictwa zostało w nim ujęte nieco szerzej i bardziej konkretnie poprzez wskazanie wprost, że chodzi o korzystanie z niego, co wynika skądinąd z celów tego aktu. Konwencja z Faro bowiem poświęcona jest aspektom dziedzictwa kulturowego, które związane są z prawami człowieka i demokracją. Promuje ona szersze rozumienie dziedzictwa oraz jego

Introduction

In the light of the provisions enshrined in instruments of international law, there is no doubt today that the right to heritage in general, identically referred to in English as the “right to heritage,”¹ is inherent in the broad category of human rights. In a somewhat more precise and explicit manner, this right is enshrined, for example, in the Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society (Council of Europe Treaty No. 199) of 2005.² Article 4 of this document states that “everyone, alone or collectively, has the right to benefit from the cultural heritage and to contribute towards its enrichment.”³

As can be seen from this clause, the right to heritage is made somewhat broader and more specific in this document by stating explicitly that it is about the enjoyment of heritage, which is otherwise evident from the objectives of this act. Indeed, the Faro Convention pertains to aspects of cultural heritage that are related to human rights and democracy. It promotes a broader understanding of heritage and its relationship with the communities and

* prof. dr hab., Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego

* Prof. D.Sc. Ph.D., University of Silesia, Faculty of Law and Administration

Cytowanie / Citation: Kowalski W. Right to Photograph Monuments as a Form of Exercising the Right to Cultural Heritage: Scope of Freedom and Constraints. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2022, 71:182–192

Otrzymano / Received: 24.10.2021 • **Zaakceptowano / Accepted:** 12.07.2022

doi: 10.48234/WK71PHOTOGRAPH

Praca dopuszczona do druku po recenzjach

Article accepted for publishing after reviews

związki z danymi społecznościami i społeczeństwem m.in. poprzez przyjęcie, że wartość dziedzictwa kulturowego wynika z jego znaczenia i użytkowania przez ludzi [https://www.gov.pl/web/re/polska-podpisala-konwencje-ramowa-rady-europy-o-wartosci-dziedzictwa-kulturowego-dla-spoleszenstwa].

Jeżeli chodzi o wykonywanie tego prawa, to nie wymaga także uzasadnienia, że wykonuje się je w pewnych ramach, np. każdy korzystający jest jednocześnie zobowiązany szanować dziedzictwo kulturowe innych ludzi tak jak własne⁴, a nadto, że generalnym warunkiem podobnej wszelkiej aktywności jest zachowanie tego dziedzictwa dla przyszłych pokoleń, co szczegółowo określone zostało w UNESCO Declaration on the Responsibilities of the Present Generations Towards Future Generations z 12 XI 1997 [Brown Weiss 1989]. Na płaszczyźnie prawa krajowego przykładem stosowania omawianego prawa może być art 6 ust. 1 Konstytucji RP z roku 1997, zgodnie z którym „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”. Na podstawie art. 73 tego aktu każdemu zapewnia się „wolność korzystania z dóbr kultury” obok innych wolności, takich jak wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania.

Przyjmując co do zasady prawo do korzystania z dziedzictwa, należy jednak pamiętać, że jak każde prawo, także ono ma swoje granice, albowiem jego realizacja przez jedne osoby może potencjalnie naruszać prawa innych osób. Problem ten dostrzeżony został w powołanej już Konwencji z Faro, w której w związku z tym podkreślono, że „wykonywanie prawa do dziedzictwa może podlegać tylko takim ograniczeniom, które są niezbędne w demokratycznym społeczeństwie w celu ochrony interesu publicznego oraz praw i wolności innych osób”⁵.

Na zarysowanym tle generalnej akceptacji prawa do dziedzictwa, ale i jednocześnie dopuszczenia jego ograniczeń powstaje zatem pytanie, jakie to konkretne ograniczenia mogą tu wchodzić w grę oraz kiedy i dlaczego uznane zostaną one za usprawiedliwione. Pytanie takie można w szczególności postawić na przykładzie dopuszczalności fotografowania poszczególnych składników dziedzictwa, które stanowi temat niniejszego artykułu⁶. W przekonaniu autora jest to jedna z postaci prawa do dziedzictwa, które można nazwać „prawem do fotografowania”. Wydaje się ono przy tym oczywiste, trudno nawet wymagać, aby istnienie go wymagało specjalnego uzasadnienia. Fotografowanie należy przecież do jednej z podstawowych form korzystania z dziedzictwa, która jednocześnie, jak można by kolokwialnie powiedzieć, na płaszczyźnie fizycznej zbliżona jest prawie do „ideału” korzystania z niego. Fotografowanie bez flesza nawet w masowej skali nie ma jakiegokolwiek charakteru destrukcyjnego, czy w innej postaci szkodliwego dla zabytków, czego nie można powiedzieć np. o masowej turystyce. Widać to dobrze na przykładzie ograniczeń, które zapowiedziały władze Wenecji⁷.

society concerned, including by accepting that the value of cultural heritage derives from its meaning and use by people [https://www.gov.pl/web/re/polska-podpisala-konwencje-ramowa-rady-europy-o-wartosci-dziedzictwa-kulturowego-dla-spoleszenstwa].³

As far as the exercise of this right is concerned, it also does not require justification that it is exercised within a certain framework, e.g., every beneficiary is at the same time obliged to respect other people’s cultural heritage as his or her own,⁴ and furthermore that a general condition for any similar activity is the preservation of this heritage for future generations, as detailed in the UNESCO Declaration on the Responsibilities of the Present Generations Towards Future Generations of November 12, 1997 [Brown Weiss 1989]. At the level of national law, an example of the application of the right in question can be found in Article 6 (1) of the 1997 Constitution of the Republic of Poland, according to which “the Republic of Poland shall create conditions for the dissemination of and equal access to cultural property, which is the source of the identity of the Polish nation, its continuance and development.” In turn, on the basis of Article 73 of this act, everyone is guaranteed “freedom to enjoy cultural goods’ alongside other freedoms, such as freedom of artistic creation, scientific research and the publication of its results, freedom of teaching.”

While accepting, in principle, the right to enjoy heritage, it should nevertheless be borne in mind that, like any right, it also has certain limits, for its exercise by some persons may potentially infringe upon the rights of others. This problem is recognized in the already cited Faro Convention, which stresses in this connection that “exercise of the right to cultural heritage may be subject only to those restrictions which are necessary in a democratic society for the protection of the public interest and the rights and freedoms of others.”⁵

Against the outlined background of the general acceptance of the right to heritage, but at the same time allowing for its limitations, the question therefore arises as to what these specific constraints may come into play here and when and why they will be considered justifiable.

Such a question can be posed in particular using the example of the permissibility of photographing specific heritage objects, which is the subject of this article.⁶ In the author’s view, this is one form of heritage right that can be called the “right to photograph.” In doing so, it seems self-evident, and it is difficult even to require that its existence requires special justification. After all, photography belongs to one of the basic forms of heritage use, which at the same time, as one might colloquially say, on a physical level, comes almost close to the “ideal” of heritage use. Taking photographs without flash, even on a mass scale, does not have any destructive or otherwise harmful effect on monuments, which cannot be said, for example, with regard to mass tourism. This is well illustrated by the restrictions announced quite recently by Venice’s authorities.⁷

With these circumstances in mind, the question already posed above can be narrowed down to wheth-

Mając te okoliczności na względzie, można postawić już wyżej pytanie zawęzić do kwestii, czy realizacja prawa do dziedzictwa oznacza całkowitą wolność fotografowania wszystkich składników dziedzictwa kulturowego według życzenia fotografującego? Inaczej rzecz ujmując: czy prawo do fotografowania podlega jakimś ograniczeniom, a jeżeli tak, to jakim, i czy nie naruszają one prawa do dziedzictwa, a zatem czy są one akceptowalne?

Ograniczenia wynikające ze statusu prawnego

Już na wstępie należy stwierdzić, że najogólniej rzecz ujmując, odpowiedź na powyższe pytanie nie jest pozytywna, to znaczy fotografowanie podlega ograniczeniom, a w konkretnym przypadku sytuacja zależy od okoliczności należących do sfery prawnej. Przede wszystkim są one pochodną konkretnego statusu prawnego rzeczy, które mają być fotografowane, a nadto zależą od celu samego fotografowania. W zakresie statusu prawnego w grę wchodzi tutaj dwa jego elementy: po pierwsze, ograniczenia mogą wynikać z prawa własności obiektu fotografowanego, po drugie, mogą być konsekwencją związanych z nim i pozostających w mocy praw autorskich.

Prawo własności

Rozpatrzmy wpieryw pierwsze zagadnienie na przykładzie prawa polskiego, które oparte jest na prawie rzymskim i nie różni się pod tym względem od prawa innych państw. Otóż zgodnie z art. 140 Kodeksu cywilnego, „w granicach określonych przez ustawy i zasady współżycia społecznego właściciel może, z wyłączeniem innych osób, korzystać z rzeczy zgodnie ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem swego prawa, w szczególności może pobierać pożytki i inne dochody z rzeczy. W tych samych granicach może rozporządzać rzeczą”. Co w praktyce wynika z takiego sformułowania prawa własności? Wyraźnie wskazane są dwa podstawowe uprawnienia właściciela, a mianowicie może on korzystać z przedmiotu swojej własności, a nadto może nim rozporządzać [Kowalski, Zalaśńska 2013, s. 81 i n.]. W kontekście analizowanego zagadnienia drugie z tych praw nie ma znaczenia, a zatem należy skupić się na wyjaśnieniu istoty i zakresu pierwszego z nich, a mianowicie korzystania z przedmiotu własności. Autor uczynił to szeroko w innym miejscu [Kowalski 2021, s. 101 i n.], a zatem tutaj wystarczy ogólne zarysowanie zagadnienia. Otóż konstrukcja tego uprawnienia ma swoje korzenie w rzymskiej triadzie uprawnień właściciela [Ignatowicz, Stefaniuk 2009, s. 65; Stelmachowski 2003, s. 221], zgodnie z którą chodzi tu o posiadanie, używanie oraz pobieranie pożytków i innych przychodów. Nie wymaga szczególnych interpretacji prawo posiadania i prawo używania, które w przypadku dziedzictwa mogą co prawda podlegać ograniczeniom wynikającym z konieczności zachowania ich dla następnych pokoleń, ale zagadnienie to nie wchodzi

er exercising the right to heritage implies total freedom to photograph all components of cultural heritage as the photographer wishes? In other words, is the right to take photographs nevertheless subject to any restrictions and, if so, which ones, and do they not infringe on the right to heritage and are they therefore acceptable?

Restrictions due to legal status

It should be stated at the outset that, in the broadest terms, the answer to the above question is not positive, i.e., photography is subject to restrictions, and in the specific case the situation depends on circumstances belonging to the legal sphere. First of all, they are derived from the specific legal status of the thing to be photographed and, moreover, depend on the purpose of the photographing itself. In terms of legal status, two elements come into play here. Firstly, restrictions may derive from the ownership of the object to be photographed and, secondly, they may be a consequence of the copyright associated with it and remaining in force.

Ownership rights

Let us at the beginning consider the first issue using the example of Polish law, which is based on Roman law and does not differ in principle from the law of other countries in this respect. Well, according to Article 140 of the Civil Code, “within the limits set by the laws and principles of social co-existence, the owner may, to the exclusion of others, use the thing in accordance with the social and economic purpose of his right, in particular he may collect benefits and other income from the thing. Within the same limits, he may dispose of the thing.”

What does this formulation of the right of ownership imply in practice? Two basic rights of the owner are clearly indicated, namely they may use the object of their ownership and, moreover, they may dispose of it [Kowalski, Zalaśńska 2013, p. 81 et seq.]. In the context of the issue under analysis, the second of these rights is irrelevant, so it is necessary to focus on clarifying the essence and scope of the first one, namely the use of the object of property. The author has done so extensively elsewhere [Kowalski 2021, p. 101 et seq.], so a general outline of the issue will suffice here. The construction of this entitlement has its roots in the Roman triad of the owner’s entitlements [Ignatowicz, Stefaniuk 2009, p. 65; Stelmachowski 2003, p. 221], according to which it is about possession, use and collection of benefits and other revenues from the property. The right of possession and the right of use, which in the case of inheritance may be subject to limitations resulting from the need to preserve them for future generations, do not require special interpretations, but this issue does not fall within the scope of this discussion. They include, however, the other-

w zakres niniejszych rozważań. Należy do nich natomiast najbardziej skądinąd interesujące trzecie uprawnienie, to jest prawo do pobierania pożytków i innych przychodów. Już z góry należy podkreślić, że ma ono kluczowe znaczenie dla niniejszych rozważań, gdyż w jego ramach mieści się także uprawnienie do dysponowania wyglądem zabytków, co wiąże się ściśle z jego utrwalaniem na fotografii. Na marginesie trzeba nadto koniecznie podkreślić, że chodzi tu jedynie o rozumiany wprost i dostrzegalny okiem wygląd rzeczy, którego nie należy w żadnym wypadku utożsamiać z koncepcją „wizerunku”. Pojęcie to bowiem należy do kategorii dóbr osobistych i zarezerwowane jest wyłącznie dla osób fizycznych. Ma nadto szersze znaczenie niż sam ich wygląd, gdyż obejmuje ogół dostrzegalnych cech odróżniających jednego człowieka od drugiego. Różnica ta wymagała podkreślenia, gdyż w ustawie o muzeach wprowadzono mimo to pojęcie „wizerunku muzealiów”⁸, mimo iż termin „wizerunek” ma już od dawna utrwalone znaczenie w polskiej terminologii prawnej i nie jest stosowane w odniesieniu do rzeczy, a wyłącznie do osób fizycznych. Kwestia ta została już przekonująco wyjaśniona w naszej literaturze [Drela 2008, s. 96], co zwalnia z ponownego jej omawiania w niniejszym artykule.

Powróciwszy natomiast do zasadniczego nurtu analizy, można dotychczasowe wywody podsumować stwierdzeniem, że brak jest w prawie polskim przeszkód do uznania dochodów właściciela rzeczy wynikających z korzystania z jej wyglądu za pożytki z tej rzeczy w rozumieniu cytowanego wyżej art. 140 kc. Jak zwrócono już uwagę w naszej literaturze, korzystanie z wyglądu rzeczy różni się co do zasady od korzystania z niej samej w sensie fizycznym. Pierwsze z nich wchodzi jednak w obręb drugiego, a zatem jeżeli właściciel czerpie korzyści z wyglądu rzeczy, np. poprzez odpłatne udostępnienie ich publiczności, to korzyść ta jest również jego dochodem, czyli pożytkiem cywilnym, który owa rzecz mu przyniosła [Drela 2008, s. 158].

Po wyjaśnieniu prawa właściciela do wyglądu rzeczy należy odpowiedzieć na pytanie, czy obejmuje ono także ten wygląd, który został utrwalony na fotografii, filmie lub innym nośniku. Pozytywna odpowiedź na to pytanie nie powinna budzić wątpliwości, albowiem trudno wskazać argumenty przemawiające za tezą przeciwną. Jeżeli bowiem brak jest przeszkód, jak wyjaśniono wyżej, by za pożytki z rzeczy uznać dochody z bezpośredniego korzystania z jej wyglądu, to jako takie pożytki należy również traktować dochody osiągnięte z tego wyglądu także wówczas, gdy został on utrwalony na oderwanym od tej rzeczy nośniku. Nie da się oczywiście na płaszczyźnie oddziaływania estetycznego i emocjonalnego zrównać oglądania zabytku czy dzieła sztuki bezpośrednio z oglądaniem ich utrwalonego widoku, ale w sensie czysto poznawczym różnica ta ulega daleko idącemu zmniejszeniu, a może nawet niejednokrotnie w ogóle nie ma miejsca. Przecież praca naukowa w dziedzinie historii architektury i sztuki polega m.in. na porównywaniu wyglądu zabytków umiejscow-

wise most interesting third right, i.e., the right to collect use and other revenue. It should be emphasized upfront that this is of key importance for the present discussion, as it also includes the right to dispose of the appearance of monuments, which is closely related to their photographic recording. Incidentally, it should also be emphasized that this refers only to the appearance of things that are directly and visually perceptible, which should by no means be equated with the concept of “image.” This concept under Polish Law equals to “personal image” and as such belongs to the category of moral rights and is reserved exclusively for natural persons. Moreover, it has a broader meaning than mere appearance, as it encompasses all the perceptible characteristics, including e.g., voice, that distinguish one human being from another. This difference needed to be emphasized, as the Museums Act nevertheless introduced the concept of the “image of museum objects (*muzealia*)”⁸ despite the fact that the term “image” has a long-established meaning in Polish legal terminology and is not applied to things but as said above only to natural persons. This issue has already been convincingly explained in our literature [Drela 2008, p. 96], which dispenses with discussing it again in this article.

Returning to the main thrust of the analysis, the argument so far can be summarized by stating that there are no obstacles in Polish law to recognizing the income of the owner of an item resulting from the use of its appearance as benefits from that item within the meaning of the above-cited Article 140 of the Civil Code. As has already been pointed out in our literature, the use of the appearance of a thing differs in principle from the use of the thing itself in the physical sense. However, the former falls within the ambit of the latter, so that if the owner benefits from the appearance of the thing, e.g., by making it available to the public for a fee, this benefit is also his income, in particular called a civil benefit, which the thing in question has brought to him [Drela 2008, p. 158].

Having clarified the owner’s right to the appearance of the thing, the question arises of whether it also includes that appearance which has been fixed in a photograph, film or other medium. A positive answer to this question should not raise doubts, as it is difficult to point to arguments in favor of a contrary thesis. If there is no obstacle, as explained above, to considering the income from the direct use of the appearance of a thing as benefits from that thing, then the income from that appearance should also be considered as such benefits, even if it was recorded on a medium detached from that thing. Obviously, on the level of aesthetic and emotional impact, it is not possible to equate viewing a monument or work of art directly with viewing their fixed view, but in a purely cognitive sense the difference is far reduced, and perhaps even often does not exist at all. After all, research work in the field of architectural and art history involves, among other things, comparing the appearance of monuments located in distant

wionych w odległych lokalizacjach i musi w związku z tym dokonywać się poprzez korzystanie z ich fotografii. Także w sensie prawnym byłoby trudno wskazać jakieś różnice między dwoma omawianymi sytuacjami. Zarówno przecież w jednym, jak i drugim przypadku przedmiotem korzystania jest wygląd tej samej rzeczy, a różnica dotyczy jedynie sposobu zapoznawania się z nim. Skoro więc chodzi o tę samą rzecz, to prawo własności na tej rzeczy jest wspólnym źródłem uprawnienia do pobierania omawianych pożytków.

Mówiąc ogólnie o rzeczach bądź zabytkach, należy mieć na uwadze, że wyjaśnione uprawnienie właściciela dotyczy zarówno obiektów nieruchomości, jak i ruchomych. Innymi słowy, chodzi tu zarówno o zabytki stanowiące nieruchomości, np. zamki, pałace i inne budowle, jak i ruchomości, np. dzieła sztuki i inne obiekty oglądane np. w muzeach i galeriach.

Podsumowując tę część rozważań, należy zatem stwierdzić, że uprawnieni do czerpania dochodów z wyglądu zabytków są ich właściciele, a uprawnienie to jest elementem treści ich prawa własności. Nie jest to przy tym jakieś nowo powstałe prawo własności intelektualnej, jak zauważył jeden z autorów w literaturze [Wojciechowski 2005, s. 47 i n.], a mające inny charakter prawo wyłączone wynikające z prawa rzeczowego [Niewęglowski et al. 2015, s. 76]. Dla uniknięcia wątpliwości można jeszcze raz powtórzyć, że obejmuje ono zarówno prawo do dochodów z oglądania wyglądu tych zabytków zarówno bezpośrednio, *in situ*, jak i w postaci utrwalonej na fotografiach i innych nośnikach. Jak nietrudno się domyślić, prawo to stale zyskuje na znaczeniu w związku z rozwojem turystyki i coraz szerszym wykorzystywaniem medialnym dziedzictwa kulturowego.

Warto nadto dodać, że problematyka ta była już przedmiotem orzecznictwa sądowego. W odniesieniu do zabytków nieruchomości wypowiedziała się w omawianym zakresie judykatura francuska. Po raz pierwszy w orzeczeniu sądowym z roku 2001, w którym sąd stwierdził, że „właściciel rzeczy ma również pewne prawo używania jej wyglądu, ponieważ wygląd przedmiotu własności nie może być od niego oddzielony, a zatem skoro właściciel jest panem swej rzeczy, to konsekwentnie jest również panem jej wyglądu”⁹. W następnym orzeczeniu, zapadłym niedługo później, sąd podtrzymał ten pogląd, przychylił się do roszczenia właściciela mieszczącej wiele zabytków wyspy Roch Arhon w Bretanii i stwierdził, że ma on prawo sprzeciwić się wykorzystaniu fotografii tej wyspy bez jego zgody w kampanii promującej turystykę¹⁰. Wprawdzie wyrok ten ostatecznie się nie utrzymał i został zmieniony w wyższej instancji, to jednak spotkało się to z krytyką w doktrynie francuskiej, która zasadniczo nie widzi podstaw do odmówienia właścicielowi tego prawa [Revet 2001, s. 619 i n.; Kowalski, Zalasińska 2013, s. 82; Drela 2006, s. 155 i n.]. Na marginesie tych orzeczeń warto dodać, że ich pokłosiem było opracowanie przez francuskie Ministerstwo Kultury i Komunikacji wspólnie z dyrekcjami muzeów i stowarzyszeniami

locations and must therefore be carried out through the use of their photographs. Also in a legal sense, it would be difficult to point out any differences between the two situations in question. After all, in both cases, the object of the use is the appearance of the same thing, and the difference concerns only the manner of making it known. Therefore, since it is the same thing, the property right on that thing is a common source of entitlement to the use in question.

Speaking generally of things or monuments, it should be borne in mind that the clarified entitlement of the owner applies to both immovable and movable objects. In other words, it refers both to monuments constituting real estate, e.g., castles, palaces and other buildings, and movables, e.g., works of art and other objects, seen e.g., in museums and galleries.

Summarizing this part of the discussion, it should therefore be stated that the right to derive income from the appearance of monuments is vested in their owners, and this entitlement is part of the content of their property right. At the same time, it is not some newly created intellectual property right, as noted by one of the authors in the literature [Wojciechowski 2005, p. 47 et seq.], but an exclusive right of a different nature resulting from the property law [Niewęglowski, et al. 2015, p. 76].

For the avoidance of doubt, it can be reiterated once again that it includes both the right to the income from viewing the appearance of these monuments both directly, *in situ*, and in the form recorded in photographs and other media. As is not difficult to guess, this right is steadily gaining in importance due to the development of tourism and the increasing media exploitation of cultural heritage in general.

Moreover, it is worth mentioning that this issue has already been the subject of court rulings. With regard to immovable monuments, French jurisprudence has already pronounced on the subject. The first time was in a 2001 court ruling, in which the court stated that “the owner of a thing also has a certain right to use its appearance, since the appearance of the object of ownership cannot be separated from it, and therefore since the owner is the master of his thing, he is consequently also the master of its appearance.”⁹ In a subsequent ruling shortly thereafter, the court upheld this view and upheld the claim of the owner of the multiple-monument-featured island of Roc'h ar Hon in Brittany and stated that he had the right to object to the use of a photograph of the island without his consent in a campaign to promote tourism.¹⁰ Although this judgment ultimately did not hold up and was reversed at a higher instance, it was met with criticism in French doctrine, which in principle sees no grounds for denying the owner this right [Revet 2001, p. 619 et seq.; Kowalski, Zalasińska 2013, p. 82; Drela 2006, p. 155 et seq.]. As an aside to these rulings, it is worth mentioning that their aftermath was the development by the French Ministry of Culture and Communication, together with museum directors

reprezentującymi publiczność Charte Synthétique de l'Usage de la Photographie dans un Établissement Patrimonial¹¹. Skonstruowana jest ona w formie pięciu zobowiązań pomiędzy zarządcami obiektów a fotografującymi, których celem jest pogodzenie nowych form zwiedzania zabytków z regułami należytego postępowania w przestrzeni publicznej i bezpieczeństwa obiektów. Wskazuje się w nich m.in., że w trakcie fotografowania nie należy dotykać obiektów ani fotografować osób należących do personelu bez ich zgody, należy przestrzegać regulaminu zwiedzania, a uzyskany materiał fotograficzny i nagrania wideo można rozpowszechniać, zwłaszcza w Internecie i w sieciach społecznościowych, z zachowaniem przepisów prawa. W osobnym punkcie podkreślono kwestię ochrony dóbr osobistych i przestrzegania praw autorskich.

Uwagi o tych wyrokach należy jeszcze uzupełnić o stanowisko judykatury niemieckiej, która musiała zmierzyć się z zagadnieniem korzystania z wyglądu zabytku jako pobierania z niego pożytków. Zapadłe w tej sprawie tzw. orzeczenia Sanssouci potwierdziły to prawo, ale w doktrynie kwestia ta budzi nadal kontrowersje [Grzegorzczak 2020, s. 450 i n.].

Trzeba wreszcie dodać, że kwestia fotografowania zabytków ruchomych, a konkretnie muzealiów, stała się także przedmiotem orzeczenia sądu polskiego. Nie dotyczyło ono wprawdzie samego prawa do ich wyglądu jako takiego, lecz jedynie wąskiej problematyki zakazu fotografowania bądź filmowania w muzeach w kontekście zagadnienia klauzul niedozwolonych. Otóż wyrokiem z 5 marca 2010¹² Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów zakwestionował prawo Muzeum Regionalnego we Wrześni do kontroli fotografowania i filmowania ekspozycji muzealnej oraz pobierania opłat za ewentualne wykonywanie tych czynności w przypadku uzyskania odpowiedniej zgody [Kowalski, Zalaszińska 2013, s. 78 i n.]. Przedmiotem sporu był § 8 Regulaminu tego muzeum, który stanowił, że „Zabrania się fotografowania i filmowania eksponatów oraz sal ekspozycyjnych bez uzyskania pozwolenia dyrektora Muzeum. Fotografowanie możliwe jest po uzyskaniu zgody i uiszczeniu opłaty”. Sąd uznał ten punkt regulaminu za klauzulę niedozwoloną i w konsekwencji wpisał ją do Rejestru Klauzul Niedozwolonych. Wyrok tej treści przyniósł duże poruszenie w kręgach muzealnych i poddany został krytyce, tym bardziej że o treści sentencji zdecydowały jedynie względy czysto formalne, gdyż muzeum nie przesłało kopii odpowiedzi przeznaczonej dla powoda, sąd więc jej nie uwzględnił i wydał wyrok w trybie zaocznym. Trzeba dodatkowo wyjaśnić, że wiąże on tylko to muzeum i należy oczekiwać, że w podobnym przypadku w odniesieniu do innego muzeum orzeczenie będzie miało zupełnie innych charakter.

Podsumowując powyższe uwagi, należy stwierdzić, że wspomniane orzeczenia sądowe nie przekreślają co do istoty generalnej zasady prawa właściciela do korzystania z wyglądu zabytków i wynikającego z niego uprawnienia do pobierania pożytków.

and associations representing the public, of a Charte Synthétique de l'Usage de la Photographie dans un Établissement Patrimonial.¹¹ It is structured in the form of five commitments between site managers and photographers aimed at reconciling new forms of visiting monuments with the rules of due process in public spaces and site security. They point out, among other things, that during the course of photographing, the objects should not be touched or staff members photographed without their consent, the rules of the tour must be observed, and the photographic material and video recordings obtained may be disseminated, especially on the Internet and social networks, subject to the law. A separate point highlights the protection of moral rights and the observance of copyright.

The comments on these judgements should be further supplemented by the position of German jurisprudence, which had to deal with the issue of using the appearance of a monument as taking advantage of it. The so-called Sanssouci judgments in this case confirmed this right, but the issue is still controversial in the doctrine [Grzegorzczak 2020, p. 450 et seq.]

Finally, it must be added that the issue of photographing movable monuments, specifically museum pieces, also became the subject of a Polish court ruling. Although it did not concern the right to their appearance as such, but only the narrow issue of the prohibition of photographing or filming in museums in the context of the issue of prohibited clauses. Well, in a judgment of March 5, 2010,¹² the Court of Competition and Consumer Protection questioned the right of the Regional Museum in Września to control the photographing and filming of the museum exhibition and to charge fees for any such activities if the relevant consent is obtained [Kowalski, Zalaszińska 2013, p. 78 et seq.]. The subject of the dispute was § 8 of the Rules and Regulations of this museum, which stated that: “It is forbidden to photograph and film exhibits and exhibition halls without obtaining permission from the director of the Museum. Photography is possible after obtaining permission and paying a fee.” The court found this point of the regulations to be a prohibited clause and consequently entered it in the Register of Prohibited Clauses. The verdict was highly controversial in museum circles and was criticized, all the more so because the wording of the verdict was decided on purely formal grounds, as the museum had not sent a copy of its reply to the plaintiff and the court did not take it into account and issued a default verdict. In addition, it must be made clear that it is only binding on this museum and it is to be expected that in a similar case involving a different museum, the ruling will be completely different.

Summarizing the above, it must be said that the court rulings in question do not, in essence, override the general principle of the owner's right to enjoy the appearance of monuments and the consequent entitlement to benefit.

Jak wspomniano, ograniczenia prawa do fotografowania dziedzictwa mogą wynikać także ze związanych z nim i pozostających w mocy praw autorskich. Generalnie rzecz ujmując, chodzi tu o prawa twórców utworów utrwalonych w tych zabytkach, które wciąż podlegają ochronie przewidzianej dla tych praw w prawie autorskim, a jednocześnie obiekty stanowiące przedmiot ich utrwalenia stały się już chronionym prawnie dziedzictwem kulturowym. Owymi twórcami są oczywiście najczęściej np. projektanci budowli, ale też inni artyści, autorzy rzeźb czy fresków, a także konserwatorzy w odniesieniu do twórczej części ich prac [Kowalski 2017, s. 29 i n.]. Jak łatwo się domyślić, ich utrwalone dzieła mogą być tzw. młodymi zabytkami, które wciąż jeszcze należą często do kultury współczesnej, ale z powodu swych cech szczególnych zostały wpisane do stosownego rejestru. Praktyka taka ma od dłuższego czasu miejsce na szerszą skalę np. w USA [Kowalski 2016, s. 79 i n.]. W Polsce są już natomiast na tej zasadzie chronione niektóre obiekty architektury z lat powojennych, nie tylko Pałac Kultury i Nauki w Warszawie z roku 1955, lecz także późniejsze, np. dom towarowy „Smyk” i stacje warszawskiej kolejki średnicowej powstałe w latach sześćdziesiątych, a nadto malowidła Jerzego Nowosielskiego z lat siedemdziesiątych w kościele w miejscowości Wesoła [Kowalski 2015, s. 133 i n.].

Wyjaśniając bliżej to zagadnienie, trzeba podkreślić, że mowa tu oczywiście zarówno o nieruchomościach, jak i rzeczach ruchomych, a także wyłącznie o związanych z nimi autorskich prawach ekonomicznych, które jeszcze nie wygasły. Według przyjętej w prawie europejskim zasady, która znajduje odbicie w art. 36 polskiego prawa autorskiego¹³, prawa te trwają 70 lat, licząc od śmierci twórcy, a polegają (jak stanowi art. 17 tego prawa) na tym, że „jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, twórcy przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu”. Z przepisów tych wynika, że np. cała współczesna architektura i sztuka objęta jest tymi prawami, jeżeli oczywiście pozostają one jeszcze w mocy, przy czym przysługują one wciąż twórcom, a po ich śmierci spadkobiercom.

Paralelny charakter tych praw

Ustalając istnienie opisanych wyżej praw właścicieli i praw twórców, należy dodać, że w przypadku każdego obiektu wchodzącego w grę w tym kontekście prawa te się nie tylko nie wykluczają, lecz także funkcjonują równolegle [Barta, Markiewicz 1996, s. 15 i n.]. Zwracając na to również uwagę autorzy francuscy, wskazując na paralelę praw właściciela i autora, w ramach której jeden z tych autorów odróżnia dwie warstwy wyglądu rzeczy, pisząc o „l'image source” oraz „l'image reproduction” [Revet 2001, s. 626]. Prawa do pierwszego z nich należą do właściciela rzeczy, a prawa do drugiego do jej twórcy.

As mentioned above, restrictions on the right to photograph heritage may also arise from copyright. Generally speaking, this refers to the rights of creators of works embodied in these monuments, which are still subject to the protection provided for these rights under copyright law, while at the same time the objects which are the subject of their fixation have already become legally protected cultural heritage. These creators are, of course, most often, e.g., designers of buildings, but also other artists, authors of sculptures or frescoes, as well as conservators with regard to the creative part of their works [Kowalski 2017, p. 29 et seq.]. As one can easily guess, their recorded works may be, so-called, “young monuments,” which still often belong to contemporary culture, but have been entered in the relevant register because of their special features. This practice has already been taking place on a wider scale for a long time, for example in the USA [Kowalski 2016, p. 79 et seq.]. In Poland, on the other hand, some architectural objects from the post-war years are already protected on this basis, not only the Palace of Culture and Science in Warsaw from 1955, but also later ones, such as the Smyk department store and the stations of the Warsaw suburban railway built in the 1960s, and, moreover, the paintings of Jerzy Nowosielski from the 1970s in a church in the village of Wesoła [Kowalski 2015, p. 133 et seq.].

In explaining this issue in more detail, it must be emphasized that we are of course referring to both immovable and movable property, as well as exclusively to the associated economic author's rights that have not yet expired. According to the principle adopted in European law, which is reflected in Article 36 of the Polish copyright law,¹³ these rights last for seventy years counting from the author's death, and they consist, as stated in Article 17 of this law, in the fact that “unless the law provides otherwise, the author has the exclusive right to use and dispose of the work in all fields of exploitation and to receive remuneration for the use of the work.” It follows from these provisions that, for example, all modern architecture and art is covered by these rights, if they are obviously still in force, with the rights still vested in the creators and, after their death, in their heirs.

Parallelism of these rights

In establishing the existence of the rights of owners and the rights of creators described above, it should be added that in the case of each object involved in this context, these rights not only do not exclude each other, but function in parallel alongside each other [Barta, Markiewicz 1996, p. 15 et seq.]. This is also pointed out by French authors pointing to the parallel between the rights of the owner and the author, whereby one of these authors distinguishes between two layers of the appearance of a thing by writing about *l'image source* and *l'image reproduction* [Revet 2001, p. 626]. The rights to the former belong to the owner of the thing and the rights to the latter belong to its creator.

Prawo własności i prawa autorskie a korzystanie z prawa do fotografowania

Po przedstawieniu istoty prawa własności i praw autorskich twórców w odniesieniu do zabytków należy wyjaśnić, jak prawa te wpływają na ograniczenie prawa do fotografowania. Kluczową rolę dla tego wyjaśnienia ma określenie celu fotografowania zabytków, które pozwala udzielić odpowiedzi na pytanie, czy narusza ono wspomniane prawa właścicielskie lub autorskie. Otóż odpowiedź ta zależy od tego, czy cel ten jest komercyjny, czy niekomercyjny. Inaczej rzecz ujmując, decydujące znaczenie ma ustalenie, czy wykonujący fotografię chce – robiąc ją – osiągnąć jakieś korzyści ekonomiczne, czy czyni to dla własnej przyjemności, np. utrwalając na fotografii swoje wspomnienia wakacyjne. Jeżeli chodzi o kontekst prawa własności, to uzasadnienie tej reguły zawarte jest już w samej koncepcji omówionego wcześniej prawa czerpania korzyści właściciela w stosunku do przedmiotu jego własności. Jak już wyjaśniono, jest to prawo wyłączne właściciela, ale odnosi się ono bezpośrednio i wyłącznie do przedmiotu własności. Nie może zatem prowadzić do zakazu korzystania z wyglądu rzeczy w ogóle, to znaczy korzystania przez osoby trzecie w celach niekomercyjnych, np. amatorskiego oglądania lub fotografowania stanowiących czyjaś własność zabytków podczas wycieczki. Takie korzystanie bowiem nie łączy się z osiąganiem dochodów z rzeczy, które jak już wspomniano, zgodnie z art. 140 kc jest nieodłącznym komponentem owego prawa i jako takie zarezerwowane jest tylko dla właściciela. Ponownie odwołując się do doktryny francuskiej, należy stwierdzić, że także w jej przekonaniu zasada wyłączności korzystania z wyglądu rzeczy nie ogranicza możliwości korzystania z wyglądu cudzej rzeczy w ogóle, w szczególności zaś, gdy nie ma ono charakteru komercyjnego [Revet 2001, s. 620 i n]. Warto dodać, że w podobnym duchu wypowiedział się także sąd w Kolonii w orzeczeniu dotyczącym dopuszczalności umieszczenia fotografii zabytku w pracy naukowej¹⁴.

W taki sam sposób funkcjonują autorskie prawa majątkowe, które także przysługują twórcom na zasadzie wyłączności. Już z samej tej nazwy wynika ich charakter ekonomiczny, a prawo do niekomercyjnego korzystania z nich wzmacnia przepis dotyczący tzw. licencji ustawowych. Z art. 33 prawa autorskiego wynika wprost, że „wolno rozpowszechniać utwory wystawione na stałe na ogólnie dostępnych drogach, ulicach, placach lub w ogrodach, jednakże nie do tego samego użytku”. To ostatnie wyłączenie dotyczy innego zagadnienia, a mianowicie zakazu, np. budowy takiego samego obiektu.

Dopuszczalne ograniczenia prawa do fotografowania zabytków jako jednej z form prawa do dziedzictwa

W świetle przeprowadzonej wyżej analizy można jednoznacznie stwierdzić, że istnieje generalna wolność niekomercyjnego fotografowania zabytków, w szczególności wszystkich obiektów znajdujących się w wol-

Ownership and copyright and the exercise of the right to photograph

Having outlined the nature of the creators' property and copyright rights in relation to monuments, it is necessary to explain how these rights affect the restriction of the right to photograph. Crucial to this explanation is the identification of the purpose of photographing monuments, which allows an answer to the question of whether it infringes the said ownership or copyright rights. Well, this answer depends on whether this purpose is commercial or non-commercial. In other words, the decisive factor is whether the person taking the photograph wants—by taking it—to achieve some economic benefit or whether he or she is doing it for his or her own pleasure, e.g., by capturing his or her holiday memories in a photograph. As far as the context of property rights is concerned, the justification for this rule is already contained in the very concept of the owner's right to benefit from the object of his or her property, discussed earlier. As already explained, this is an exclusive right of the owner, but it relates directly and exclusively to the object of ownership. Therefore, it cannot lead to a prohibition of the enjoyment of the appearance of the thing in general, i.e., enjoyment by third parties for non-commercial purposes, e.g., amateur viewing or photographing of monuments owned by someone else during a summer holidays. This is because such use is not connected with earning income from the thing, which, as already mentioned under Article 140 of the Civil Code, is an inherent component of this right and as such reserved only for the owner. Referring again to French doctrine, it should be stated that also in its view, the principle of exclusive use of the appearance of a thing does not limit the possibility of using the appearance of another's thing in general, in particular when it is not of a commercial nature [Revet 2001, p. 620 et seq]. It is worth adding that the Cologne court also stated in a similar vein in a ruling concerning the permissibility of including a photograph of a monument in a scientific work.¹⁴

Copyright works in the same way, which is also granted to authors on an exclusive basis. Their economic nature is evident from this name alone, and the right to non-commercial use is reinforced by the provision on so-called statutory licenses. It is clear from Article 33 of the copyright law that “it is permitted to distribute works permanently exhibited in publicly accessible roads, streets, squares or gardens, but not for the same use.” The latter exemption addresses a different issue, namely the prohibition, for example, of the construction of the same object.

Permissible restrictions on the right to photograph monuments as one form of heritage right

In the light of the analysis carried out above, it can be clearly stated that there is a general freedom of non-commercial photographing of monuments, in

nym zasięgu publicznym, a więc budynków, pomników, rzeźb parkowych itp. Wykonywanie prawa do fotografowania w konkretnych warunkach należy jednak rozpatrywać w świetle powołanego już art. 4 c Konwencji z Faro, zgodnie z którym może ono podlegać ograniczeniom m.in. ze względu na interes publiczny i prawa osób trzecich. W artykule niniejszym skoncentrowano się przede wszystkim na tych właśnie prawach, którymi są prawa właścicieli oraz prawa autorskie twórców. Są one elementem porządku prawnego każdego państwa i co do zasady nie mogą być kwestionowane. Można zatem przyjąć, że mają pierwszeństwo przed prawem do dziedzictwa, w tym przed prawem do korzystania z dziedzictwa kulturowego i wynikającego z niego prawa do fotografowania. Nie wyklucza to oczywiście możliwości podniesienia argumentów na rzecz osłabienia tak jednoznacznie sformułowanej tezy.

Zarówno w przypadku właścicieli, jak i twórców treścią ich praw jest monopol ekonomicznego korzystania z przedmiotu tych praw, w tym i zabytków, który polega także na korzystaniu z ich wyglądu. Wyłącza on swobodę ich fotografowania przez osoby trzecie w celach komercyjnych. Ograniczenie to może oczywiście być uchylone poprzez uzyskanie odpowiedniej zgody, która w praktyce przyjmie zwykle formę umowy. Nie można także zapominać, że zgodnie z cytowanym przepisem Konwencji z Faro również prawo do niekomercyjnego fotografowania może być w pewnym zakresie ograniczone, jeżeli wymaga tego interes publiczny. Przede wszystkim chodzi tu o wymogi ochrony dziedzictwa kulturowego celem zachowania go dla przyszłych pokoleń, które to wymogi mogą w praktycznym wymiarze prowadzić nie tyle do ograniczenia samego prawa do fotografowania, ile raczej dostępu do obiektu w sensie fizycznym, którego brak uniemożliwi z kolei wykonanie fotografii. Podobne ograniczenia wynikają mogą również z konieczności zapewnienia bezpieczeństwa. Na tej najczęściej zasadzie regulowany jest przez właścicieli wstęp do zabytkowych przestrzeni zamkniętych, co może także czasem objąć np. wnętrza świątyń, a nawet muzeów. Zwykle ma to miejsce w formie ustanowienia regulaminu zwiedzania określającego sposób i zakres korzystania z wyglądu wystawionych do zwiedzania obiektów. Przygotowanie takich regulacji winno wszak zawsze uwzględniać konieczność wyważenia właściwego balansu między prawem do fotografowania a restrykcjami, które są niezbędne w demokratycznym społeczeństwie z powodów omówionych wyżej.

particular of all objects within free public reach, i.e., monuments, buildings, park sculptures, etc. However, the exercise of the right to photograph in specific circumstances must be considered in the light of Article 4c of the Faro Convention, already referred to, according to which it may be subject to restrictions on the grounds of, i.a., public interest and the rights of third parties. This article focuses primarily on these very rights, which are the rights of owners and the copyright of creators. They are part of the legal order of each state and, in principle, cannot be challenged. It can therefore be assumed that they take precedence over the right to heritage, including the right to use cultural heritage and the resulting right to photograph. This, of course, does not exclude the possibility of raising arguments to weaken such an unequivocally formulated thesis.

For both owners and creators, the content of their rights is the monopoly on the economic exploitation of the object of these rights, including monuments, which also consists in the exploitation of their appearance. It excludes the freedom of third parties to photograph them for commercial purposes. This restriction can, of course, be lifted by obtaining the appropriate consent, which in practice will usually take the form of a contract. It should also not be forgotten that, according to the cited provision of the Faro Convention, the right to non-commercial photography may also be restricted to a certain extent if the public interest so requires. First and foremost, the requirements of the protection of cultural heritage with a view to preserving it for future generations, which, in practical terms, may lead not so much to a restriction of the right to photograph itself, but rather to a restriction of access to the object in the physical sense, the lack of which, in turn, makes it impossible to take photographs. Similar restrictions may also arise from the need to ensure security. This is usually the principle on which owners regulate access to enclosed historic spaces, which can also sometimes include the interiors of temples and even museums, for example. This usually takes the form of the establishment of visiting regulations specifying the manner and scope of using the appearance of the objects on display. After all, the preparation of such regulations should always take into account the need to strike the right balance between the right to photograph and the restrictions that are necessary in a democratic society for the reasons discussed above.

Bibliografia / References

Opracowania / Secondary sources

- Barta Janusz, Markiewicz Ryszard, *Muzea a nowe prawo autorskie*, „Opuscula Musealia” 1996, z. 8.
- Brown Weiss Edith, *In fairness to future generations: International Law, Common Patrimony, and Intergenerational Equity*, Tokyo–New York 1989.
- Drela Monika, *Prawne aspekty rozpowszechniania wyglądu muzealiów*, [w:] *Prawo muzeów*, red. Józef Włodarski, Kamil Zeidler, Warszawa 2008.
- Drela Monika, *Własność zabytków*, Warszawa 2006.
- Grzegorzyc Krzysztof, *Prawne aspekty fotografowania w muzeach z perspektywy orzecznictwa i doktryny w Niemczech*, [w:] *Własność intelektualna a dziedzictwo*, red. Marlena Jankowska, Paulina Gwoździwicz Matan, Piotr Stec, Warszawa 2020.
- Ignatowicz Jerzy, Stefaniuk Krzysztof, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2009.
- Kowalski Wojciech, *Intellectual Property and Museums*, [w:] *Rechtsfragen der international Museumspraxis*, red. Haimo Schack, Karsten Schmidt, Köln–Berlin–München 2006.
- Kowalski Wojciech, *Kwalifikacja wartości zabytku w świetle prawa Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej*, „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego” 2016, nr 2.
- Kowalski Wojciech, *Miasta i ich symbole: uwarunkowania prawne marketingowego wykorzystywania wyglądu znanych zabytków*, „Santander Art and Culture Law Review” 2021, nr 1.
- Kowalski Wojciech, *Prawno-autorska ochrona architektury XX wieku*, „Ochrona Dziedzictwa Kulturowego” 2017, t. 3.
- Kowalski Wojciech, *Wartość zabytku a wartość adaptacji i modernizacji w świetle prawa autorskiego oraz prawa dziedzictwa kulturowego. Wzmocnienie ochrony czy konkurencja tych wartości?*, [w:] *Ochrona wartości w procesie*

adaptacji zabytków, red. Bogusław Szmygin, Warszawa 2015.

- Kowalski Wojciech, Zalasińska Katarzyna, *Prawo do wyglądu muzealiów i ich fotografowania*, „Państwo i Prawo” 2013, nr 2.
- Nieć Halina (red.), *Cultural rights and wrongs: a collection of essays in commemoration of the 50th anniversary of the Universal Declaration of Human Rights*, Paris 1998.
- Niewęłowski Adrian, Poźniak-Niedzielska Maria, Przyborowska-Klimczak Anna, *Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturalnego*, Warszawa 2015.
- Revet Thierry, *Propriété et droits réels. Image des biens*, „Revue trimestrielle de droit civile” 2001, t. 3.
- Stelmachowski Andrzej, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo rzeczowe*, t. 3, red. T. Dybowski. Warszawa 2003.
- Wojciechowski Krzysztof, *Ochrona obrazu rzeczy?*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2005, nr 1.

Akty prawne / Legal acts

- Ustawa o muzeach z 21 listopada 1997, Dz. U. 2022, poz. 385.
- Ustawę z 4 lutego 1994 o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Dz.U. 1994, poz. 83, z późn. zm.

Źródła elektroniczne / Electronic sources

- <https://www.cnbc.com/2021/08/23/venice-set-to-introduce-an-entry-fee-and-booking-system-for-tourists.html> (dostęp: 11 X 2021).
- <https://www.gov.pl/web/re/polska-podpisala-konwencje-ramowa-rady-europy-o-wartosci-dziedzictwa-kulturowego-dla-spoleszczenstwa> (dostęp: 9 X 2021).
- www.culturecommunication.gouv.fr/tousphoto-graphes (dostęp: 4 X 2021).

¹ Zagadnienie to omówione jest szeroko przez wielu autorów, m.in. przez Halinę Nieć [1998].

² Polska stała się 28 sygnatariuszem tej Konwencji poprzez podpisanie jej 10 V 2021 przez Stałego Przedstawiciela RP przy Radzie Europy; ratyfikowało ją dotychczas 21 państw; cyt. dalej jako: Konwencja z Faro.

³ „Everyone, alone or collectively, has the right to benefit from the cultural heritage and to contribute towards its enrichment”, art. 4 Konwencji z Faro.

⁴ „Everyone, alone or collectively, has the responsibility to respect the cultural heritage of others as much as their own heritage, and consequently the common heritage of Europe”, art. 3b Konwencji z Faro.

⁵ „Exercise of the right to cultural heritage may be subject only to those restrictions which are necessary in a democratic society for the protection of the public interest and the rights and freedoms of others”, art. 4c Konwencji z Faro.

⁶ Szerzej na ten temat w kontekście własności intelektualnej muzeów zob. [Kowalski 2006, s. 47 i n.].

⁷ Ograniczenia te polegają m.in. na wprowadzeniu specjalnych opłat za wstęp do miasta; zob. [<https://www.cnbc.com/2021/08/23/venice-set-to-introduce-an-entry-fee-and-booking-system-for-tourists.html>].

⁸ Ma to miejsce w art. 25a. 1 tej ustawy, zgodnie z którym „wizerunki muzealiów mogą być utrwalone i przechowywane na informatycznych nośnikach danych w rozumieniu przepisów ustawy z 17 lutego 2005 o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne, Dz.U. 2021, poz. 2070”, ustawa o muzeach z 21 listopada 1997, Dz.U. 2022, poz. 385.

⁹ Por. Trib. Civ. 1re, 25 janvier 2001, SARL Phot'imprim, Bull. Civ. I, no. 24.

¹⁰ Por. Trib. Civ. 1re, 2 mai 2001, Comité régional de tourisme de Bretagne, JCP 2000. II. 10553, note C. Caron, D. 2001, 1973, note J.-P. Gridel.

¹¹ Kartę opublikowano 6 lipca 2014 [www.culturecommunication.gouv.fr/tousphotographies].

¹² Por. sygn., akt XVII AmC 1145/09, „Monitor Sądowy i Gospodarczy” 2010, 147, 9641.

¹³ Por. aktualnie obowiązującą ustawę z 4 lutego 1994 o pra-

wie autorskim i prawach pokrewnych, Dz.U. 1994, poz. 83 z późn. zm., cyt. dalej jako: prawo autorskie.

¹⁴ Por. orzeczenie z 25 lutego 2003, Oberlandesgericht Köln, U. v. 25 II 2003, 15 U 138/02.

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest analiza prawa do fotografowania zabytków, a szczególna uwaga poświęcona jest zakresowi swobody korzystania z niego i jego niezbędnym ograniczeniom. Zdaniem autora jest to forma korzystania z prawa do dziedzictwa kulturowego, które nie ma jednak charakteru absolutnego. W takim stanie prawnym powstaje zatem pytanie, na czym te ograniczenia polegają i jaka jest ich formalna podstawa. Odpowiadając na nie, autor wywodzi, że z jednej strony ich źródłem jest prawo własności zabytku, obejmujące także wyłączność komercyjnego korzystania z jego wyglądu, z drugiej zaś pozostające w mocy autorskie prawa majątkowe, przysługujące np. twórcom dzieł architektury współczesnej, stanowiącej już chronione dziedzictwo kulturowe. Szczegółową analizę treści tych uprawnień podsumowuje wniosek, w myśl którego stanowią one usprawiedliwioną podstawę uzasadniającą wynikające z nich ograniczenia prawa do fotografowania zabytków jako jednej z form prawa do korzystania z dziedzictwa.

Abstract

The subject of this paper is an analysis of the right to photograph monuments, and particular attention is paid to the extent of the freedom to exercise it and its necessary restrictions. In the author's view, this is a form of exercise of the right to cultural heritage, which is nevertheless not absolute. In such a legal situation, the question therefore arises as to what these limitations consist of and what is their formal basis. Answering this question, the author deduces that their source is, on the one hand, the ownership right to the monument, including the exclusivity of the commercial use of its appearance, and on the other hand, the residual author's economic rights to which e.g., authors of works of contemporary architecture, which already constitute protected cultural heritage, are entitled. A detailed analysis of the content of these rights is summarized by the conclusion that they constitute a justifiable basis justifying the resulting restrictions on the right to photograph monuments as one of the forms of the right to enjoy heritage.